

Luomutuotteisiin kohdistuu ristiriitaisia odotuksia

Mitä luomuruoka merkitsee kuluttajille? Joillekin se edustaa terveellistä ja puhdasta ruokaa, toisten mielestä se on ensisijaisesti tapa vähentää maatalouden ympäristökuormitusta tai parantaa eläinten hyvinvointia, kolmannet näkevät sen lähellä tuotettuna, aitona ja kotimaisena ruokana. Kuluttajilla on erisuuntaisia odotuksia luomutuotteiden ja niiden markkinoinnin kehitykselle. Kuluttajatutkimuskeskuksen ja Helsingin yliopiston tutkimus osoittaa, että luomutuotannon ja luomuruoan saamat merkitykset ovat moninaisia.

Tutkimus on osa laajaa kansainvälistä EU-rahoitteista ”Organic Marketing Initiatives and Rural Development” -tutkimushanketta (OMIARD), joka tutkii luomuruoan markkinoita ja niiden kehittämisen edellytyksiä sekä tuottajien että kuluttajien näkökulmasta. Suomen osuuden koordinoinnista on vastannut erikoistutkija Jouni Kujala Helsingin yliopiston Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskuksessa Mikkelissä. Kuluttajatutkimuskeskus toteutti tutkimukseen liittyneen laadullisen ryhmäkeskusteluosion ja vastasi sen raportoinnista. Suomessa toteutettiin kuusi ryhmäkeskustelua, joihin osallistui yhteensä 55 luomutuotteiden satunnaista ja säännöllistä käyttäjää. OMIARD-tutkimuksessa vastaavia ryhmäkeskusteluja tehtiin kahdeksassa maassa ja lisäksi kuluttajien käyttäytymiseen liittyviä syitä selvitettiin 800 syvähaastattelun avulla. Yhteiseurooppalaiset kuluttajiin liittyvät tutkimustulokset ovat valmistumassa ja tilattavissa OMIARD-julkaisuna (Volume 4: The European Consumer and Organic Food) hankkeen kotisivuilta osoitteessa www.irs.aber.ac.uk/omiard/.

Ihmisten, ympäristön ja eläinten hyvinvointi luomun vahvuuksia

Haastateltavat suhtautuivat luomutuotteisiin pääosin myönteisesti. Luomutuotteiden käytölle oli erilaisia syitä, jotka usein kytkeytyivät yhteen. Yksi näistä oli terveellisyys, joka ymmärrettiin ”puhtautena”, ”myrkyttömyytenä”, turvallisuutena ja ravitsevuutena. Luomutuotantoon yhdistettiin käsittelemättömyys ja jalostamattomuus, läheisyys maaseutuun ja luontoon sekä aitous ja luonnollisuus vastakohtana teolliselle ruoalle. Luomutuotannon katsottiin edistävän kestävästä kehitystä, vähentävän energian kulutusta ja päästöjä ympäristöön sekä lisäävän luonnon monimuotoisuutta. Luonnonmukaista kotieläintuotantoa kannatettiin ja tavanomaista eläintenhoitoa arvosteltiin eläinten huonosta kohtelusta. Yhteistä näille asioille on voimakas ”luonnollisuuden” korostus. Luomutuotannon nähtiin olevan lähempänä aitoa ja alkuperäistä maataloutta, jossa ihminen on osa luontoa ja arvostaa sitä.

Luomutuotannon ongelmina pidettiin tuotteiden suhteellisen korkeita hintoja ja osittain heikkoa saatavuutta. Luomutuotteiden laatua koskevat mielipiteet erosivat. Jotkut pitivät luomuruokaa maultaan selvästi tavanomaista parempana, toisten mielestä joidenkin luomutuotteiden tuoreudessa ja maukkaudessa olisi toivomisen varaa. Luomuruoan käytön yleistymisen esteinä pidettiin informaation puutetta luomutuotannosta, suppeita valikoimia, tuotteiden kalleutta, kuluttajien taloudellista eriarvoisuutta sekä kiinnostuksen puutetta.

Luottamus luomutuotantoon tärkeää

Tärkeä tekijä kuluttajien näkemyksissä luomuruoasta on luottamus. Kuluttajat eivät voi arvioida luonnonmukaista tuotantoa samalla tavoin kuin ruoan hintaa, makua tai ulkonäköä. Luomuruoan ostajan on luotettava siihen, että luonnonmukaisen tuotannon kriteerit ovat perusteltuja, että tuotteen valmistaja kunnioittaa säännöksiä ja että valvontaketju toimii. Kuluttajilla ei yleensä ole kovin tarkkoja tietoja luomusäännöksistä tai siitä, pätevätkö samat säännöt Suomessa ja muualla.

Kotimaiseen luomutuotantoon kuitenkin luotetaan enemmän kuin ulkomaiseen. Mitä lähempänä luomutuottajat ovat, sitä helpompi puutteet on havaita ja vaatia niihin korjausta. Kotimaisen tavanomaisesti tuotetun ruoan katsottiin olevan niin puhdasta ja ”melkein luomua”, ettei sen saatavilla ollessa nähty syytä ostaa ulkomaisia luomuruokia. Ulkomaista luomutuotetta pidettiin kuitenkin parempana vaihtoehtona kuin tavanomaisesti tuotettua ulkomaista elintarviketta.

Helsinki 8.10.2004

Ristiriitaisia odotuksia

Haastatelluista luomutuotteiden käyttäjistä useimmat katsoivat, että luomutuotantoa olisi edistettävä ja luomutuotteiden saatavuutta parannettava. Näkemykset keinoista kuitenkin vaihtelivat. Yhtäältä uskottiin suurtuotannon etuihin ja siihen, että riittävän suurilla tuotantomäärillä luomutuotteet saavat paikkansa pysyvästi kauppojen hyllyillä tavanomaisten tuotteiden joukossa. Vain näin luomutuotanto voisi kasvattaa suosiotaan ja muuttaa elintarvikkeiden kulutuksen rakennetta. Toisaalta luomutuotannolle nähtiin ominaisena pienimuotoisuus, paikallisuus ja erikoistuotteen leima. Luomutuotannon tukemisen katsottiin edistävän maaseudun elinvoimaisuutta. Tästä näkökulmasta on ristiriitainen ajatus, että luomutuotantoon siirrettäisiin samat suurtuotannon ja tehokkuuden vaatimukset, jotka nimenomaan erottavat sen teollisesta massa-tuotannosta.

LISÄTIETOJA:

- Tutkija Mari Niva, Kuluttajatutkimuskeskus, puh. (09) 7726 7760, mari.niva@kuluttajatutkimuskeskus.fi
- Tutkimuspäällikkö Johanna Mäkelä, Kuluttajatutkimuskeskus, puh. (09) 7726 7725, johanna.makela@kuluttajatutkimuskeskus.fi
- Erikoistutkija Jouni Kujala, Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Mikkeli, puh. 044 336 6128, jouni.kujala@helsinki.fi

JULKAISU:

Mari Niva, Johanna Mäkelä ja Jouni Kujala, ”Trust weakens as distance grows”. Finnish results of the OMIARD consumer focus group study. National Consumer Research Centre, Working papers 83/2004. Tutkimus on tulostettavissa pdf-versiona Kuluttajatutkimuskeskuksen Internet-sivuilla osoitteessa www.kuluttajatutkimuskeskus.fi. Raportti on englanninkielinen.